

Ольга Степанівна Лукова

*Докторка філософії з економіки, заслужена економістка України,
завідувачка лабораторії економічних досліджень
Київського науково-дослідного інституту судових експертиз
Міністерства юстиції України*

ORCID: 0000-0002-6105-6265, e-mail: lukova.olga@gmail.com

**Дослідження облікової інформації
про фінансові інструменти
під час проведення економічної експертизи**

Стаття присвячена дослідженню облікової інформації про фінансові інструменти для застосування при проведенні економічної експертизи. Виходячи з експертної практики, узагальнено джерела отримання інформації, що використовується в цілях експертизи обліку операцій підприємств з фінансовими інструментами. Визначено методичні підходи та типові відхилення, які ідентифіковані в результаті експертного дослідження обліку фінансових інструментів підприємств. Виявлено особливості застосування в експертній практиці зазначених методів.

Ключові слова: економічна експертиза; облікова інформація; фінансові зобов'язання; фінансові інструменти.

Постановка проблеми. Фінансові інструменти як засіб реалізації фінансової політики в умовах динамічних змін економічного середовища сьогодні все частіше використовуються підприємствами з метою вирішення проблеми нестачі обігових коштів. Проте, зростаюча складність поточних фінансових інструментів створює труднощі для підприємств щодо розкриття інформації про такі об'єкти в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності, тоді як інвестори та інші стейкхолдери зіштовхуються з проблемами належного аналізу та інтерпретації наданої облікової інформації. Крім того, облікові дані щодо операцій з фінансовими інструментами є важливим джерелом інформації при проведенні експертиз задля розкриття злочинів економічного спрямування, частка яких із кожним роком неухильно зростає, що визначає актуальність обраної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з обліковою інформацією про фінансові інструменти та можливості її використання при проведенні економічних досліджень, розглядались у наукових працях Ю. С. Бездушної, А. В. Гевчук, В. М. Жука, В. А. Замлинського, О. Е. Кузьмінської, О. С. Новак, Т. С. Осадчої, О. М. Петрука, Є. Ю. Попко та ін.

Мета дослідження. Узагальнення методичних рекомендацій щодо дослідження облікової інформації про фінансові інструменти для застосування при проведенні економічної експертизи.

Викладення основного матеріалу. Практика бухгалтерського обліку хоча і збагачується новими методичними підходами, однак це повністю не вирішує проблему необхідності її уніфікації. Результати порівняльного аналізу облікових стандартів [4, 5, 6] свідчать, що МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» [7], який замінив МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка», лише частково спростив облікову практику, забезпечив адекватну реакцію на фінансову кризу та створив умови для більш якісного подання інформації про відповідні об'єкти у звітності компаній. Водночас питання розмежування фінансових інструментів із визначенням методики їх обліку залишилося важливим для теорії і практики [3].

Достовірність облікової інформації про фінансові інструменти наперед залежить від застосованої бухгалтером методики оцінки. Наприклад, ф'ючерси та форварди, незалежно від того, що мають різну економічну і юридичну сутність, ліквідність та передбачають понесення різного складу витрат, в бухгалтерському обліку характеризуються подібним порядком оцінки та відображення на облікових рахунках [2].

В аспекті прийняття рішень щодо інвестування та управління фінансовою політикою важливою є оцінка корисності облікової інформації про фінансові інструменти. На це вказує контекст багатьох зарубіжних досліджень [17, 19, 21].

Розкриття в обліку і звітності даних про фінансові інструменти певної мірою ускладнює проведення економічної експертизи бухгалтерських операцій з фінансовими інструментами. Тому на практиці перед експертом, діяльність якого врегульована нормативно-правовими актами у сфері судово-експертної діяльності [9, 10], виникає необхідність застосування такого методичного інструментарію, який би враховував особливості та норми облікової політики підприємств щодо операцій з фінансовими інструментами. В теоретичній площині ця необхідність спонукає до означення компонентного складу методики дослідження облікової інформації про фінансові інструменти при економічній експертизі.

Слід зазначити, що, фінансовий інструмент — поняття дуже широке і включає значну частину компонентів балансу підприємства, крім

матеріальних та нематеріальних активів (як наявних, так і очікуваних) і нефінансових зобов'язань. Тому фінансові інструменти — одна із найскладніших ділянок бухгалтерського обліку. В системі національних стандартів ключовим є П(С)БО 13 [8] та всі інші стандарти, які визначають засади обліку тих чи інших видів фінансових інструментів. Таким чином, виходячи з того що профільні стандарти не охоплюють всього розмаїття фінансових інструментів, як і всіх випадків, можливих у договорах, предметом яких стають фінансові інструменти, то можна стверджувати, що фінансові інструменти є багатогранним об'єктом обліку. Ця багатогранність обумовлює не лише труднощі з відображенням у бухгалтерському обліку і звітності, але сприяє приховуванню економічних злочинів, суттєва частина яких пов'язана з операціями з фінансовими інструментами [15, 16, 20].

Слід зазначити, що в еру фінансової глобалізації в усьому світі зростає кількість економічних злочинів, що завдають шкоди людям, підприємствам, і навіть країнам. І річ не лише у фінансових збитках, поряд з цим суб'єкти господарювання здобувають негативну репутацію на ринку, втрачають довіру партнерів і клієнтів. Правопорушення, що пов'язані з фінансовими інструментами, є досить особливими, а тому для їх розкриття може призначатися економічна експертиза — дослідження, що передбачає аналіз даних про фінансово-господарські операції, відображені у бухгалтерському обліку.

Причиною виникнення правопорушення у сфері використання фінансових інструментів можуть бути не лише корисливі мотиви, а й недостатнє професійне знання правил їх обліку. Адже, облік фінансових інструментів охоплює облік будь-яких фінансових активів, фінансових зобов'язань і/або інструментів власного капіталу. Таким чином, ускладнення організації та методики бухгалтерського обліку операцій підприємств з фінансовими інструментами, що в сукупності з недостатнім рівнем кваліфікації бухгалтерів та/або суб'єктів, які використовують результати їх роботи (від суб'єктів фіскального контролю до власників, менеджменту та кредиторів), призводить до зростання навмисних і ненавмисних невідповідностей в облікових записках, даних фінансової, управлінської та податкової звітності, а також — на етапах формування, обґрунтування та реалізації рішень її користувачів.

Користувачі даних, що продукує система бухгалтерського обліку, при прийнятті управлінських рішень хочуть бути впевнені в їх достовірності. Аналогічно слідчий, який працює над розкриттям економічного злочину, повинен мати впевненість щодо достовірності даних про операції, які є об'єктом дослідження, тому ним ініціюється проведення експертизи. Кожен із видів фінансових інструментів (фінансові активи, фінансові зобов'язання, інструменти власного капіталу, похідні фінансові інструменти) має свої критерії визнання, оцінки та особливості обліку.

Як відмічає Н. Бугай, вагомою ознакою кожного виду експертизи є методологія експертного дослідження. Зокрема, економічна експертиза містить у собі сукупність певних методів і прийомів для проведення дослідження експертом фінансово-господарських операцій, бухгалтерських документів і звітності за завданням слідчих органів і суду. Методологічні принципи економічної експертизи повинні базуватися на основних принципах бухгалтерського обліку, аналізу та всіх форм і видів контролю [1, с. 66].

М.-Дж. Краначер (М.-J. Kranacher) виділяє три інструменти, якими повинен володіти експерт, незалежно від характеру перевірки. По-перше, судовий експерт повинен мати відповідну кваліфікацію щодо перевірки фінансових звітів, облікових реєстрів та інших підтверджуючих документів, а також знати юридичні наслідки виявлених доказів та порядок обробки і зберігання документів на підприємстві. По-друге, судовий експерт повинен вміти проводити інтерв'ю, яке є процесом отримання відповідної інформації про справу від тих, хто знає про це. Інтерв'ю, як елемент методології експертизи, націлене на збір необхідних доказів, а тому має суттєвий вплив на формування експертом висновків за фактом перевірки і вимагає від нього психологічних навиків роботи з людьми. Третій інструмент, який необхідно використовувати під час експертиз щодо шахрайства з фінансовими інструментами, — це спостереження. Судовий експерт часто потрапляє у таке становище, коли він повинен спостерігати за поведінкою, шукати прояви фінансового збагачення та, в деяких випадках, спостерігати за конкретними правопорушеннями [18]. М.-Дж. Краначер стверджує, що описану вище методологію можна застосувати практично до будь-якого типу експертизи [18].

Такий підхід до ідентифікації складових методології експертного дослідження вказує на те, що методологія не є лише об'єктивним набором методів і прийомів, а має в собі і суб'єктивну складову — власні знання, вміння і навички судового експерта, від якої залежить результативність перевірки.

Як зазначає В. Г. Суржик, бухгалтерські документи підлягають дослідженню з точки зору виявлення протиправної діяльності та отримання інформації про відхилення в діяльності підприємства. Після відображення викривлених даних первинних документів в облікових реєстрах та звітності можна говорити про наявність ознак правопорушень у всій системі бухгалтерського обліку. Отже, облікова система є джерелом інформації про вчинення суб'єктами господарювання правопорушень економічного характеру [11, с. 167].

Для ідентифікації джерел отримання інформації обліку операцій підприємств з фінансовими інструментами в системі бухгалтерського обліку підприємства, пропонуємо наступну класифікацію (табл. 1).

Таблиця 1.

Джерела отримання інформації, що використовується в цілях експертизи обліку операцій підприємств з фінансовими інструментами

Локація ідентифікованих відхилень	Облікові джерела				Акти перевірки контролюючих органів, магнітні диски, флешки
	Первинні документи	Реєстри аналітичного обліку	Реєстри синтетичного обліку	Форми фінансової звітності	
Визнання	Протокол загальних зборів учасників, виписка з реєстру власників ЦП, виписка банку	Бухгалтерська довідка, виписка банку	Бухгалтерська довідка, виписка банку	Звітність	Наявність
Оцінювання та вимірювання	Відтворення інформаційної та побутово-організаційної моделей досліджуваних об'єктів, які створюють реальну можливість оптимізації експертизи	Кількісне вимірювання об'єкта бухгалтерського обліку	Кількісне вимірювання об'єкта бухгалтерського обліку	Кількісне вимірювання	-

Локація ідентифікованих відхилень	Облікові джерела				Акти перевірки контролюючих органів, магнітні диски, флешки
	Первинні документи	Реєстри аналітичного обліку	Реєстри синтетичного обліку	Форми фінансової звітності	
Повнота відображення	-	Для підприємств агробізнесу при журнально-ордерній формі ведення обліку — Журнал-ордер № 6 с.-г. за кредитом рахунків 36, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 79; Відомість № 6.6. с.-г. аналітичного обліку за рахунком 36; Головна книга	-	Звітність (Баланс (Звіт про фінансовий стан) (ф. № 1); Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) (ф. № 2), Звіт про рух грошових коштів (ф. № 3) або Баланс (ф. № 1-м), Звіт про фінансові результати (ф. № 2-м) та ін.	-
Відображення у відговірному періоді	Місяць, квартал, півріччя, рік	Місяць, квартал, півріччя, рік	Місяць, квартал, півріччя, рік	Місяць, квартал, півріччя, рік	-
Відображення на відповідних рахунках	30 «Готівка» та 31 «Рахунки в банках»	50 «Довгострокові позики», 53 «Довгострокові зобов'язання з оренди», 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» чи 68 «Розрахунки за іншими операціями»	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» (П(С)БО 13)	-	-

Локація ідентифікованих відхилень	Облікові джерела				Акти перевірки контролюючих органів, магнітні диски, флешки
	Первинні документи	Реєстри аналітичного обліку	Реєстри синтетичного обліку	Форми фінансової звітності	
Класифікація	Облікова політика підприємства	Інформація, яка не наведена безпосередньо у фінансових звітах, але є обов'язковою за відповідними положеннями (стандартами)	Інформація, яка не наведена безпосередньо у фінансових звітах, але є обов'язковою за відповідними положеннями (стандартами)	Відповідність фінансових звітів вимогам П(С)БО, М(С)БО	-
Розкриття	З первинного документа, із зведеної інформації	З первинного документа, із зведеної інформації	З первинного документа, із зведеної інформації	З первинного документа, із зведеної інформації	З первинного документа, із зведеної інформації
Подання	Спосіб опису активу, зобов'язання власного капіталу, доходів, витрат у відповідності із застосуваною підприємством концептуальною основою	Спосіб опису активу, зобов'язання власного капіталу, доходів, витрат у відповідності із застосуваною підприємством концептуальною основою	Спосіб опису активу, зобов'язання власного капіталу, доходів, витрат у відповідності із застосуваною підприємством концептуальною основою	Баланс, Звіт про фінансові результати	-

Локація ідентифікованих відхилень	Облікові джерела				Акти перевірки контролюючих органів, магнітні диски, флешки
	Первинні документи	Реєстри аналітичного обліку	Реєстри синтетичного обліку	Форми фінансової звітності	
Економічна доцільність	Методи економічного аналізу, контролю, документального дослідження	Методи економічного аналізу, контролю, документального дослідження	Методи економічного аналізу, контролю, документального дослідження	Методи економічного аналізу, контролю, документального дослідження	Методи економічного аналізу, контролю, документального дослідження
Легітимність	Вияляє зловживання, приховані неправильними арифметичними діями	Правильність підсумкових показників, нарахованих як за горизонтальними, так і за вертикальними графами	Правильність підсумкових показників, нарахованих як за горизонтальними, так і за вертикальними графами	Порівняння фактичних даних зі встановленими нормативами, кошторисами, тарифами, розцінками, які містяться в документах; перевірка виконаних операцій на відповідність чинному законодавству і нормативно-правовим актам	–
Дотримання процедури	Результати обов'язково повинні мати доказову силу для юридичного підтвердження	Результати обов'язково повинні мати доказову силу для юридичного підтвердження	Результати обов'язково повинні мати доказову силу для юридичного підтвердження	Результати обов'язково повинні мати доказову силу для юридичного підтвердження	–

Як видно з таблиці 1, де визначено документи, за інформацією з яких експерт встановлює факт наявності відхилень у визнанні, оцінюванні та вимірюванні, повноті відображення, відображенні на відповідних рахунках, класифікації та в кожній з інших локацій. Наприклад, для звичайної акції, якою володіє підприємство, відхилення щодо визнання може бути встановлене за випискою з реєстру, відхилення щодо оцінки — за випискою з фондової біржі, відхилення щодо доцільності — за результатом розрахунку експерта, відхилення в дотриманні процедури придбання — на основі відповідних угод із продавцем акції тощо.

Підбір методів і прийомів експерта у своїй дослідницькій роботі суттєво визначає ефективність і якість результативності експертизи [1, с. 66; 14]. У ході дослідження даних бухгалтерських документів судовий експерт повинен встановити ті відхилення, які є важливими для слідства та визначаються рамками основних завдань економічної експертизи. Для цього він повинен володіти спеціальними знаннями з бухгалтерського обліку, податкового законодавства, економічного аналізу та контролю (наприклад, аудиторських процедур) [12, 13].

Виявлена експертом невідповідність із правилами ведення обліку та присутність у ньому відхилень не завжди означає, що має місце протиправна дія. Хоча найчастіше при проведенні економічної експертизи виявляються ті факти, які вказують на те, що наявність відхилень є результатом навмисних дій. Але при цьому оцінка діяльності певних людей перебуває поза межами компетенції експерта-бухгалтера і є прерогативою тільки слідства і суду [1, с. 67].

Типові відхилення щодо обліку операцій підприємств з фінансовими інструментами, які може виявити експерт, подано в табл. 2.

Таблиця 2.

Типові відхилення, ідентифіковані в результаті експертної роботи з обліку фінансових інструментів підприємств

Локація ідентифікованих відхилень	Види ідентифікованих відхилень	
	Істотні	Неістотні
Визнання	Відсутність обов'язкового реквізиту в документі	Відсутність додаткового реквізиту
Оцінювання та вимірювання	Завищення чи заниження оцінки	
Повнота відображення	Відсутність належного економічного обґрунтування	
Відображення у відповідному періоді	Наявність в документі необумовлених записів	
Відображення на відповідних рахунках	Невідповідність нормативним документам	

Локація ідентифікованих відхилень	Види ідентифікованих відхилень	
	Істотні	Неістотні
Класифікація	Порушення хронології документації	
Розкриття	Невідповідність нормативним актам, установчим документам підприємства	
Подання	Порушення хронології документації	
Економічна доцільність	Відсутність належного економічного обґрунтування	
Легітимність	Невідповідність нормативним документам, установчим документам підприємства	
Дотримання процедури	Порушено послідовність дій при емісії акцій їх продажу, яка визначена в законодавстві	
Інші питання	Не вистачає первинних документів і не задоволено клопотання щодо їх надання	

Отже, кожне відхилення може стосуватися будь-якої локації, при цьому воно може бути оцінено однозначно: як істотне або неістотне.

Охарактеризуємо більш детально кожну локацію, по якій може бути виявлене відхилення.

Визнання означає, що фінансовий інструмент має бути визнаний для цілей бухгалтерського обліку в той момент, коли набув всіх необхідних для цього ознак. Якщо ж відсутня хоча б одна ознака з переліку, визначеного відповідним стандартом, фінансовий інструмент не може бути визнаний для цілей бухгалтерського обліку.

Оцінювання та вимірювання означає, що всі господарські операції оцінюються в грошовому вимірнику, а для визначення вартості кожного об'єкта застосовуються моделі та методи регламентовані бухгалтерськими стандартами для таких операцій. Повнота відображення — в обліку та звітності мають бути відображені всі операції з фінансовими інструментами, які відбулися протягом звітного періоду.

Відображення у відповідному періоді передбачає, що операція та її результат має бути зареєстрована в обліку в тому періоді, коли вона фактично відбулася (наприклад, дохід за отриманими відсотками на облігацію має визнаватися у тому періоді, за який він був отриманий, а не в тому, коли надійшли кошти від емітента облігації).

Відображення на відповідних рахунках означає, що операція з фінансовим інструментом була відображена кореспонденцією рахунків, передбачених для цього Робочим планом рахунків, що застосовується на підприємстві. Тобто мають бути правильно вказані рахунки, по дебету і кредиту яких реєструється господарська операція.

Класифікація передбачає правильне застосування підходу до групування операцій, та їх результатів для відображення у звітності (активи та зобов'язання мають бути визначені як поточні або довгострокові, доходи і витрати класифікуються відповідно до виду діяльності (операційна, фінансова, інвестиційна)).

Розкриття передбачає, що інформація, відображена у звітності має бути належним чином конкретизована (наприклад, у примітках конкретизується інформація щодо акцій інших емітентів, якими володіє підприємство, і які відображені в його балансі одним рядком). Подання означає, що дотримується спосіб опису активу, зобов'язання власного капіталу, доходів, витрат у відповідності із застосовуваною підприємством концептуальною основою. Економічна доцільність означає, що операція (в даному випадку — з фінансовими інструментами) сприятиме досягненню підприємством його економічних цілей.

Легітимність полягає в тому, що як сама операція, так і її відображення в бухгалтерському обліку та звітності не суперечить нормативним документам (чинному законодавству, установчим документам підприємства, документам, прийнятим адміністрацією підприємства тощо). Дотримання процедури передбачає, що будь-яка фінансово-господарська операція має відбуватися відповідно до встановленого регламенту. Наприклад, послідовність дій при емісії акцій та їх продажу, яка прописана в чинному законодавстві. Інші питання — не перераховані вище параметри, за якими експерт може проводити експертизу операцій сільськогосподарських підприємств із фінансовими інструментами.

Виявлені експертом відхилення повинні бути детально задокументовані та є підставою для формування висновку щодо поставлених перед ним питань, які входять до його компетенції.

Хоча бухгалтерський облік покликаний забезпечувати довіру і розуміння соціально-економічного простору та керованість, проте у ряді випадків він перетворюється на потужне знаряддя приховування порушень та злочинних дій. Тому верифікація даних бухгалтерського обліку щодо операцій з фінансовими інструментами всіма доступними засобами, в тому числі шляхом проведення економічної експертизи, забезпечує виконання його головних функцій та розкриття економічних злочинів.

Висновки. Таким чином, результативність (ефективність) експертизи залежить від повноти реалізованої експертом методики дослідження. Обґрунтованість висновків повинна забезпечуватися використанням всіх компонентів методики дослідження облікової інформації в їх логічній послідовності та обумовленості: завдання економічної експертизи є основою для ідентифікації джерел даних та контрольних локацій; вибір експертних процедур та їх реалізація залежить від визначених експертом контрольних локацій; під час документування виявлених типів відхилення класифікуються на істотні та неістотні, залежно від економічних та юридичних наслідків їх впливу. Такий підхід особливо

важливий при дослідженні операцій з фінансовими інструментами, облік яких є досить трудомісткий і регламентується одразу декількома стандартами. Реалізація означених методологічних компонентів (джерела отримання інформації, процедури експертизи, контрольні локації, типові відхилення) дозволяє експерту сформулювати обґрунтовані висновки щодо економічної доцільності та правомірності операцій з фінансовими інструментами на підприємствах.

Перелік посилань

References

1. Бугай Н. Судово-бухгалтерська експертиза як складова економічного контролю: сьогодення та майбутнє. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2014. Вип. 2. С. 62—70. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32610481.pdf> (дата звернення: 07.01.2024).
  2. Ксендзук В. В., Трало І. М. Оцінка фінансових інструментів за справедливою вартістю в бухгалтерському обліку. *Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки*. 2019. № 2. С. 468—476.
  3. Лоханова Н. О. Проблемні питання обліку фінансових інструментів відповідно до вимог П(С)БО і МСФЗ. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*. 2014. Вип. 6 (5). С. 163—167.
  4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 32 «Фінансові інструменти»: подання. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_029 (дата звернення: 07.01.2024).
  5. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи». URL: https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_051 (дата звернення: 07.01.2024).
  6. Міжнародний стандарт фінансової звітності 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_007 (дата звернення: 07.01.2024).
- Bugay, N. (2014). Forensic accounting expertise as a component of economic control: the present and the future. *Socio-economic problems and the state*. Iss. 2. Pp. 62—70. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32610481.pdf> (access date: 07.01.2024) [in Ukrainian].
- Ksendzuk, V. V., Tralo, I. M. (2019). Evaluation of financial instruments at fair value in accounting. *Visnyk KhNAU. Series: Economic Sciences*. № 2. Pp. 468—476 [in Ukrainian].
- Lokhanova, N. O. (2014). Problematic issues of accounting of financial instruments in accordance with the requirements of Accounting Standards and IFRS. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Ser.: Economic Sciences*. Iss. 6 (5). Pp. 163—167 [in Ukrainian].
- International Accounting Standard 32 Financial Instruments : Submission. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_029 (access date: 07.01.2024) [in Ukrainian].
- International Accounting Standard 37 «Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets». URL: https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_051 (access date: 07.01.2024) [in Ukrainian].
- International Financial Reporting Standard 7 «Financial Instruments: Information Disclosure» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_007 (access date: 07.01.2024) [in Ukrainian].

7. Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 «Фінансові інструменти». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_016 (дата звернення: 07.01.2024).
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти»: затв. наказом Міністерства фінансів України від 30.11.2001 № 559 (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01#Text> (дата звернення: 07.01.2024).
9. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертів та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 07.01.2024).
10. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 07.01.2024).
11. Суржик В. Г. Сучасні підходи щодо визначення економічної квінтенсенції судово-бухгалтерської експертизи в Україні. *Науковий вісник Полісся*. 2019. № 1 (17). С. 166—172.
12. Шерстюк О. Л., Волошина О. В. Процедури аудиту дотримання законодавства при операціях з акціями власної емісії. *Економічний аналіз*. 2021. Вип. 4. С. 100—111.
13. Шерстюк О. Л., Жук Н. Л. Параметризація завдань аудиту фінансових резервів. *Економіка та суспільство*. 2021. № 34. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/982/940>. (дата звернення: 07.01.2024).
- International Financial Reporting Standard 9 «Financial Instruments». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_016 (access date: 07.01.2024) [in Ukrainian].
- Accounting Regulation (Standard) 13 «Financial Instruments», approved by the Order of the Ministry of Finance of Ukraine dated 30.11.2001 No. 559 (as amended). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01#Text> (access date: 07.01.2024) [in Ukrainian].
- On approval of the Instruction on the appointment and conduct of forensic examinations and expert studies and Scientific and methodological recommendations on the preparation and appointment of forensic examinations and expert research: Order of the Ministry of Justice of Ukraine dated 08.10.1998 No. 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (access date: 07.01.2024) [in Ukrainian].
- On forensic expertise: Law of Ukraine dated 25.02.1994 No 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (access date: 07.01.2024) [in Ukrainian].
- Surzhyk, V. H. (2019). Modern approaches to the definition of the economic quintessence of forensic accounting expertise in Ukraine. *Scientific Bulletin of Polissia*. № 1 (17). Pp. 166—172 [in Ukrainian].
- Sherstyuk, O. L., Voloshyna, O. V. (2021). Procedures for auditing compliance with legislation in transactions with shares of own issue. *Economic analysis*. Iss. 4. Pp. 100—111 [in Ukrainian].
- Sherstyuk, O. L., Zhuk, N. L. (2021). Parametrization of tasks of audit of financial reserves. *Economy and Society*. № 34. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/982/940>. (access date: 07.01.2024) [in Ukrainian].

14. Abernathy, J. L., Beyer, B., Masli, A., Stefaniak, C. (2014). The association between characteristics of audit committee accounting experts, audit committee chairs, and financial reporting timeliness. *Advances in Accounting*. Vol. 30. Iss. 2. Pp. 283—297. DOI: 10.1016/j.adiac.2014.09.001.
15. Audit methodology for auditing financial instruments in the period 2014—2020. European Commission, 19.08.2019. URL: <https://www.fi-compass.eu/publication/other-resources/audit-methodology-auditing-financial-instruments-period-2014-2020> (дата звернення: 07.01.2024).
16. Economic crime in a digital age. Association of Chartered Certified Accountants, January 2020. URL: https://assets.ey.com/content/dam/ey-sites/ey-com/en_gl/topics/assurance/assurance-pdfs/ey-economic-crime-digital-age_03.pdf (дата звернення: 07.01.2024).
17. Gornjak, M. (2019). Forward-looking approach in the accounting of financial instruments: case study of Slovenian Pension Company. *International Journal of Innovation and Learning*. № 26 (1). Pp. 27—43.
18. Kranacher, M.-J. (2019). Forensic Accounting and Fraud Examination, 2nd Edition. New York. Wiley. URL: <https://www.pbookshop.com/media/filetype/b/i/1346318907.pdf> (дата звернення: 07.01.2024).
19. Lopes, P. T., Rodrigues, L. L. (2007). Accounting for financial instruments: An analysis of the determinants of disclosure in the Portuguese stock exchange. *The International Journal of Accounting*. № 42 (1). Pp. 25—56.
20. Staff Guidance. Auditing the Fair Value of Financial Instruments. PCAOB. August 22, 2019. URL: <https://pcaobus.org/Standards/Documents/Staff-Guidance-Auditing-Fair-Value-Financial-Instruments.pdf> (дата звернення: 07.01.2024).
21. Tuğay, O., & Arisoy, K. (2019). Finansal araçların TMS/TFRS ve bobi FRS çerçevesinde muhasebeleştirme esaslarının karşılaştırılması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. № 6(2). Pp. 563—577 [in Turkish].

Study of accounting information on financial instruments in the course of economic expertise

O. Lukova

The article is devoted to the study of accounting information on financial instruments for use in conducting economic expertise. Based on the expert practice, the sources of information used for the purposes of examination of accounting of enterprises' transactions with financial instruments are generalized. The methodological approaches and typical deviations that identify and typical deviations identified as a result of expert work on accounting for financial instruments of enterprises are identified. The peculiarities of application of these methods in the practice of expert activity are identified, which will allow the expert to form reasonable conclusions regarding the economic feasibility and legality of transactions with financial instruments at enterprises. Financial instruments as a means of implementing financial policy in a dynamically changing economic environment are increasingly used by enterprises today to address the problem of working capital shortages. However, the growing complexity

of current financial instruments creates difficulties for companies to disclose information about such items in their accounting and financial statements, while investors and other stakeholders face problems with proper analysis and interpretation of the accounting information provided. In addition, accounting data on transactions with financial instruments is an important source of information when conducting examinations to solve economic crimes, the share of which is steadily increasing every year, which determines the relevance of the chosen topic. The purpose of the study. To generalize the methodological recommendations for the study of accounting information on financial instruments for use in conducting economic expertise. Thus, the effectiveness (efficiency) of the examination depends on the completeness of the research methodology implemented by the expert. The validity of the conclusions should be ensured by using all components of the methodology for researching accounting information in their logical sequence and conditionality: the task of economic expertise is the basis for identifying data sources and control locations; the choice of expert procedures and their implementation depends on the control locations determined by the expert; when documenting, the identified typical deviations are classified as material and immaterial depending on the economic and legal consequences of their impact. This approach is especially important when studying transactions with financial instruments, the accounting for which is quite laborious and regulated by several standards at once. The implementation of the above methodological components (sources of information, examination procedures, control locations, typical deviations) allows the expert to form reasonable conclusions about the economic feasibility and legality of transactions with financial instruments in enterprises.

Keywords: economic expertise; accounting information; financial liabilities; financial instruments.

⇒ Лукова, О. С. (2024). Дослідження облікової інформації про фінансові інструменти під час проведення економічної експертизи. *Криміналістика і судова експертиза*. Вип. 69. С. 602—616. DOI: 10.33994/kndise.2024.69.54.